

A nyelv közösségi perspektívája III.

nemzetközi tudományos konferencia

Absztraktfüzet

Partiumi Keresztény Egyetem Bölcsészettudományi és Művészeti Kar,

Nyelv- és Irodalomtudományi Tanszék

Eötvös Loránd Tudományegyetem Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet,

Mai Magyar Nyelvi Tanszék

Start – Tanácsadó és Továbbképző Iroda

Nagyvárad, 2017. június 30 – július 1.

Szervező:

Partiumi Keresztény Egyetem Bölcsészettudományi és Művészeti Kar, Nyelv- és Irodalomtudományi Tanszék

Partnerek:

Eötvös Loránd Tudományegyetem Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Mai Magyar Nyelvi Tanszék
Start – Tanácsadó és Továbbképző Iroda

Helyszín:

Nagyvárad, Partiumi Keresztény Egyetem, Sulyok István u. (str. Rahovei) 14–16., Aula

Szervezőbizottság:

Balázs Géza, Bartha Krisztina, Magyarai Sára

Szakmai bizottság:

Balogh Andrea, János Szabolcs

Absztraktfüzet szerkesztője:

Magyari Sára

Nyelvi lektor:

Bartha Krisztina

Plenáris előadás

T. Károlyi Margit – P. Lakatos Ilona

Nyíregyházi Egyetem Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet

Empirikus kutatási eredmények a módszerek tükrében az északkeleti hármás határ mentéről

Az elmúlt évtizedekben az északkeleti hármás határ mentén végzett kutatásaink főbb célkitűzései többek között - sok más egyéb mellett - a különböző geopolitikai körülmények között élő beszélőközösségekben lefolyó dialektális – standard irányú nyelvi változások dinamizmusának és az egyes beszélőközösségek nyelvallapotának, továbbá a beszédstílusok közötti különbségeknek a feltárása voltak. E célok teljesítéséhez a kutatási módszerek kiválasztásában is komplexitásra törekedtünk, többféle módszert alkalmaztunk (aktív indirekt kérdőíves módszer, kiegészítéses és grammatikai megítéléses tesztek, fókuszosított interjúk, spontán élőbeszéd stb.) A mérhető és összevethető kérdőíves korpuszok anyagát informatizáltuk, az egyes dialektális és standard nyelvi változók társadalmi és területi disztribúcióját többdimenziós nyelvföldrajzi térképeken ábrázoltuk. A spontán élőbeszéd rögzített anyagát digitalizáltuk, illetve fonemikusan átírtuk. Előadásunkban a kétféle módszerrel (kérdőíves, szöveges) gyűjtött korpusz néhány hangtani és grammatikai változójának egymásra vetített szociokulturális disztribúcióját mutatjuk be diagramokon és dimenzionális térképeken. A diagramok személeletesen igazolják a kétféle módszer szükségességét, mutatják a bidialektális beszélők kódváltási dinamizmusát a formális és informális kommunikációs helyzetekben.

Szekció-előadások

Bácsi János – Pap Anita
SZTE

A nyelvtanítás és a szemantikaelméletek lehetséges kapcsolatai

Napjainkban az egyik leggyakoribb nyelvi deficit a limitált szókincs, ami akadályozza a tanulókat az eredményes iskolai teljesítmény elérésében. Ha tudom fejleszteni a tanuló szókincsét, azzal a tanulási képességüket javítom. Munkánkban ezért arra mutatunk példákat, hogy a szemantikaelméletek (szószemantika) tudatos tanítása hogyan segítheti az anyanyelvi nevelést és az idegen nyelv tanítását. Részletesen tárgyaljuk a szószemantikák közül a lexikális-, a jegy-, a feltétel-, a prototípus-, a háló- és a modellelméleti szemantikát, valamint beszélünk arról, hogy a szemantika az a diszciplína, amely a nyelv és a világ között teremt kapcsolatot. Vagyis, ha szemantikával kívánunk foglalkozni, akkor számot kell tudnunk adni a nyelvről, a világról és e kettő kapcsolatáról. Feltételezzük, hogy a szemantika fogalmának ilyen megközelítése további ötleteket adhat az idegennyelv-tanításhoz, valamint az anyanyelvi neveléshez.

Balázs Géza
ELTE BTK, PKE

A média nyelvi normája

Médianormán, másként a közlés módján jogi és etikai szabályokat értünk. A média nyelvi normáján a megfogalmazás mikéntjét. Az előadás összefoglalja a média (sajtó, rádió, televízió) nyelvhasználatára nyelvkritikai, nyelvstratégiai, nyelv művelő-szemponitú megközelítéseit, különös tekintettel az iskolateremtő tudományos rendezvényekre, kutatásokra, valamint a Magyar Rádió nyelvi bizottságának műhelyére.

A norma meghatározó tényezői: hagyomány, az adott médium belső és külső szabályozása (pl. médiatörvény, etikai kódex). Az előadás kitér a hagyományos és az új média normával kapcsolatos problematikájára. Értelemszerűen vannak inkább minta- és vannak inkább használati normák. A nyelvtudomány évtizedeken át használta az irodalmi nyelv és köznyelv fogalmakat, ezeket normaként feltüntetve, az utóbbit legtöbbször olyan meghatározással, hogy „a művelt, igényes stb. rétegek nyelvhasználatára”. A nyelvi norma széles sáv, változatok is beleférnek, ráadásul folyamatosan módosul, változik – de létezik. Ennek alapján lehet is, kell is köznyelvről (vagy modernebb szemlélettel sztenderdről) mint normáról, és mellette többféle szubsztenderdről, alnormáról beszélni. Ennek alapján igyekeztem a normákat-alnormákat (sztenderdeket-szubsztenderdeket) rendszerbe foglalni: köznyelvi norma, csoportnormák, médianorma, művészi norma és (a csak logikailag feltételezhető) „nem norma”. Ezek a normák részben összekapcsolódnak, részben egymásba fonódnak, határaik nem élesek. Egy másik megközelítéssel beszélhetnénk még minta- és használati normákról, a médiában pedig emelkedett és nem emelkedett normáról.

A Magyar Rádió nyelvi bizottsága által először az 1970-es évek végén, majd pedig a 2000-es években korszerűsített Követelményminimuma (Követelményminimum a rádiós mikrofonengedélyhez) úgy is felfogható mint a közszolgálati média (mai rövidítéssel: közmédiá) elvárt, mintaadó kiejtési kalauza.

Egy ilyen médianorma-meghatározással kezdenie is kellene egy médiakoncepciónak. Ha már jogilag is létezik az a törvényben foglalt megkülönböztetés, hogy van közszolgálati és kereskedelmi média, akkor annak küldetésének, étoszáának, feladatának megfogalmazásakor nyilvánvalóan figyelni kell kulturális és nyelvi érték közvetítő (mintaadó, normaadó) feladatára is.

Balogh Andrea
PKE

A kultúraköziség és az identitás kapcsolata Molter Károly életművében

Molter Károly a két világháború közötti erdélyi irodalom képviselője, aki a Felvidékről települt át Erdélybe az első világháború idején. Németként a századelő magyar asszimilációs törekvéseinek hatása alá került, önként vállalva az identitáscserét, ezzel együtt pedig egy megváltozott politikai helyzetben magyar íróként a kisebbségi szerepet. Műveiben nyomon követhetők a kultúraköziség különböző aspektusai az identitásváltás és -alakítás összefüggésében. Előadásomban ennek gondolkodásbeli, poétikai, valamint nyelvi vonatkozásait vizsgálom.

Bartha Krisztina
PKE

Nyelvhasználati preferenciák és ezek hatásai a beszédfeldolgozásra

Mind az otthoni nyelvhasználat, mind a nyelvi környezet facilitáló jellege hatással van a gyermek nyelvvelsajátítására. Vegyes családban a kisgyermek a két nyelvből és nyelvről származó információkra egyszerre tesz szert. A nyelvi fejlődés függhet attól, hogy a szülők mennyire következetesek a nyelvhasználatukban, ki foglalkozik többet a gyermekkel, milyen tannyelvű iskolába jár.

Kutatásunkban 68 vegyes családban élő gyermek otthoni és iskolai nyelvhasználatát vizsgáltuk, valamint azt, hogy ezen változók mutatnak-e összefüggést a beszédészlelés és a beszédmegértés folyamataival. Feltételeztük, hogy i) a szülők anyanyelvükön beszélnek gyermekükkel és az anyák következetesebben tanítják a nemzetiségüknek megfelelő nyelvre gyermeküket, ii) a szülőkkal való nyelvhasználat és a választott iskolai tannyelv egyaránt kihat a gyermekek beszédfeldolgozási eredményeire. Következtetésünk, hogy a vegyes családok nem használják az egy szülő – egy nyelv stratégiát és az anyákra jellemzőbb a nyelvek váltakoztatása. A beszédfeldolgozási folyamatok működésére a tannyelvnek erősebb hatása van, mint a szülőkkal való nyelvhasználatnak.

Boér Andrea Brigitta
PKE

A cigányok hetero- és autosztereotípiái mint kultúraközvetítő jegyek

Szociográfiai kutatások szerint Magyarországon a romák száma meghaladja a félmillió főt, Romániában pedig arányuk eléri körülbelül 1,5–2,5 millió főt, ebből 80%-uk Erdélyben él. Ezen számbeli adatok, illetve a mindennapi érintkezéseink a romákkal egyre több kérdést fogalmaznak meg bennünk. Kik is a cigányok? Miként kell viselkednünk velük? Vannak-e bármiféle kiváltságaik? Mit tudunk a kultúrájukról? Hol és milyen tereken nyilvánulnak meg kultúrájuk jegyei? Ők hogyan vélekednek saját magukról?

Számtalan kérdéssel folytathatnám a sort, hiszen annak ellenére, hogy az elmúlt húsz évben egyre növekedett a cigányokkal foglalkozó kutatások aránya, még mindig legitimnek tartom Rácz Sándor megállapítását, miszerint „igen nagy tájékozatlanság uralkodik a magyar társadalomban a cigányságról, vagy ha úgy jobban tetszik, a romaságról” (Rácz Sándor, 2009).

2016-os kutatásom első részében egyetemi hallgatók, gimnazista és líceumos diákok romákról alkotott sztereotípiáit vizsgáltam, majd a második egységben Holdosi József műveit elemeztem, figyelve arra, hogyan jelenik meg a kisregényekben a roma kultúra, milyen jegyei mutatkoznak meg kiemelkedően.

Csák Éva
Pallasz Athéné Egyetem

Pragmatikai ekvivalencia-viszonyok három nyelvi kultúra helyzetmondattal-állományának tükrében

A beszélt nyelvi elemzők szerint a diskurzus bizonyos rutinok mentén jön létre, amely elősegíti a hatékony kommunikációt. Ezeket a beszédelemeket feltétlenül alkalmazni kell egy idegen nyelv elsajátításakor. A szerző azt a feladatot tűzi ki célul, hogy megvizsgálja az ún. helyzetmondattal (Kiefer 1999) – conversational routines (Coulmas, 1980) – az előadásokban, mint speciális beszélt nyelvi műfajban történő előfordulásaik alapján. A tanulmány első részében a szerző kísérletet tesz a helyzetmondatok kommunikatív funkciók szerinti meghatározására, továbbá ezeknek frazeológiai és pragmatikai szempontokból történő elemzésére. A második rész bemutatja egy egyénileg összeállított, eredményes magyar, német és orosz nyelvű prezentációkból álló beszélt nyelvi korpusz helyzetmondattal-állományát. Végezetül egy multidimenziális összehasonlításra kerül sor a három nyelvhasználati szintér hasonlóságainak és eltéréseinek feltárása céljából.

Imre Attila
Sapientia EMTE

Angol módbeli segédigék oktatása

Az angol módbeli segédigék oktatása komoly kihívást jelent bármilyen oktatási szinten. Dolgozatunk célja feltárni a módbeli segédigék hátterét, kiindulva formai sajátságokból (miben térnek el más igéktől), majd a modalitás fogalmának rövid bemutatója után a beszédaktusok fontosságát emeljük ki. Michael Lewis 1986-os elméletét felhasználva

érvelünk a mellett, hogy a központi modálisok egy-egy alapjelentéséből kiindulva Palmer modális rendszere átértékelésre szorul, illetve nem elég az anyanyelvi szemszögből leírt modális segédigéket oktatni, hiszen azok (Cambridge, Oxford) nem térnek ki más nyelvi sajátosságokra. Ennek érdekében megvizsgálunk olyan magyar és román kiadványokat, amelyek a módbeli segédigék fordítási lehetőségeit is tartalmazzák. Következtetésünkben felvázolunk egy lehetséges modális rendszert, melyben kulcsszerepet játszanak bizonyos (nem csak episztemikus és deontikus) fogalmak: *lehetőség, kötelezettség, elkerülhetetlenség, akarat* vagy *távolság*, illetve arra is kitérünk, mennyire alkalmazható a rendszer az oktatás folyamatában, szintekre lebontva.

Istók Béla

Selye János Egyetem, Magyar Nyelv és Irodalom Doktori Iskola

Penaldo, Missi & co. Futbalszleng és szóalkotás az internetes nyelvhasználatban

Az elmúlt években az internetes nyelvhasználat hatására gyakorivá váltak a korábban ritká(bb)nak tartott szóalkotási módok. Előadásomban a „gyakoritka” szóalkotási eljárásokkal létrejövő és az interneten terjedő futbalszleng-kifejezéseket elemzem formai és jelentésbeli szempontból (1. *Penaldo, Missi, Bundásliga, Börszalonna, Arsenal* stb.). A kutatás célja meghatározni a szóban forgó kifejezések terjedésének kritériumait: 1. CMD-támogatottság (csoportnyelviség); 2. internacionalitás (közvetlen kölcsönzések az angol nyelvből); 3. minimalektális jelleg (alaki redukció → időökonomia → gyakorlati cél); 4. formai feltételek: szerkezeti lefedettség, szimbólumjáték (vö. Renner 2015); 5. szemantikai-pragmatikai kritériumok: Fauconnier–Turner-féle optimalitási feltételek (1998: 162–163).

A szóalkotásmódok hagyományos kettős megközelítése helyett egy trichotomikus modell bevezetését javaslom (főbb, „gyakoritka” és ritkább szóalkotási módok).

János Szabolcs

PKE

A nyelvi-kulturális idegenség percepciója a 18–19. századi útleírások tükrében

Erdély, a Partium és a Bánság a 18. század végén Közép-Európa szinte teljesen ismeretlen, felfedezetlen régiói közé tartoztak. A nyugati közvélemény leginkább az elmaradott, félelmet keltő, kulturálisan idegen tájegység képét társította ezekhez a régiókhoz, tovább éltetve a kora újkor óta hagyományozódott sztereotípiákat és negatív előítéleteket.

Gyökeres változást a 18. század vége hozott, amikor látványosan fejlődtek a társadalmi mobilitás feltételei, aminek következtében elsősorban német és angol utazók tesznek meg hosszabb utakat a régióban, úti élményeiket pedig – a kor szokásának megfelelően – le is jegyzik. Nekik köszönhető az, hogy a 18–19. század fordulóján gyökeres változásokon megy át a régió(k) képe, végbemegy a hagyományozódott sztereotípiák felülvizsgálata, lehetőség adódik a társadalmi-kulturális élet feltételeinek elemzésére. Az útleírások szinte kivétel nélkül részletesen kitérnek a régiók nyelvi-kulturális sokszínűségére, a többnyelvűség régióspecifikus megjelenési formáira, de teret szentelnek az egymás mellett élő etnikumok nemzetkaraktológiai szempontú vizsgálatának is. Előadásomban elsősorban az útleírások fentebb említett tematikus súlypontjaival foglalkozom, de kitérek az útleírások kultúrtörténeti jelentőségének bemutatására, ill. a bennük megrajzolt idegen-képek vizsgálatára is.

Krepsz Valéria
ELTE, MTA NYTI

Morfémaidőztési mintázatok az életkor függvényében

Az átlagéletkor növekedésével bekövetkező fiziológiai változások a nyelv temporális mintázataiban is nyomon követhetők. Nem áll azonban rendelkezésre olyan több korosztály beszélőit érintő vizsgálat, amely a spontán beszéd temporális jellemzőit elemezné gyermekkortól egészen idős korig. A jelen kutatás célja a spontán beszédben előforduló, különböző szótagszámú szómorfémák időztési mintázatainak vizsgálata élethosszig tartó időtartamban (3 és 90 év között). A kutatás kérdései, hogy (i) milyen időztési szerkezetek jellemzik a különböző típusú és gyakoriságú szómorfémákat, (ii) hogyan változnak az egyes szómorfémák temporális paraméterei a vizsgált 7 életkori csoportban. A kutatáshoz 70 beszélő 40 órányi spontán beszédét elemeztük. Vizsgáltuk a tempóértékeket és a szómorfémák időtartamát. Az adatokat összevetettük a szavak szótagszáma, típusa, a todalékok száma, a morféma szerkezet és a gyakoriság szerint. A kutatás eredményei első ízben nyújtanak információt az életkor előrehaladtával bekövetkező változások lenyomatáról a spontán beszédben. Az eredmények hasznosíthatók az élethosszig tartó tanulás, idősgondozás, logopédia, beszédtechnológia területén.

Lőrincz Julianna
Selye János Egyetem, EKE

A nyelvi variativitás kérdései az anyanyelvtankönyvekben

Előadásomban a nyelvi variativitás fő elméleti kérdéseit, valamint az iskolai anyanyelvoktatás összefüggéseit vizsgálom. Az adekvát nyelvhasználat elsajátításában a nyelvi változatok használata tanításának is fontos szerepe van.

Az anyanyelvi szövegalkotási kompetencia fejlesztése minden iskolatípusban, de különösen az általános iskolában fontos feladat. Szövegalkotáskor a nyelv variáns elemei közül válogatunk, és azokat a különböző kommunikációs helyzeteknek megfelelően rendezzük el.

Előadásom második részében a variativitás kérdéseinek megjelenését részletesebben az 5–9. osztályos tankönyvek grammatikai, jelentéstani és stilisztikai tananyagában vizsgálom.

Ludányi Zsófia
MTA NYTI

Nyelvi ideológiák napjaink orvosi szaknyelvi sztenderdizációs tevékenységében

Az előadás az elmúlt két évtized óta folyamatosan zajló szaknyelvművelő tevékenységnek az elemzésével foglalkozik. A vizsgálat az orvosi szaknyelvre fókuszál, beleértve a rokon diszciplínákat is (pl. farmakológia). Orvosi nyelvművelés alatt azt a tevékenységet értem, amely a mai magyar orvosi nyelv sztenderdizációjával foglalkozik, úgymint: helyesírási egységesítés, nyelvhelyességi tanácsadás, terminológiai kérdések (idegen, főleg angol szakszavak magyar megfelelőjének megalkotása). E tevékenységek a haugeni nyelvi tervezési modell alapján a korpusztervezés körébe tartoznak (kodifikáció, kidolgozás) (Haugen 1983).

A magyar orvosi szaknyelv esetében azonban mégsem beszélhetünk nyelvi tervezésről, mert míg az deskriptív módszerekkel dolgozik, a nyelvi változás megismerésén alapul, addig a nyelvművelés preskriptív, a nyelvi változást a fejlődésként vagy romlásként értékeli (Sándor 1998). Az orvosi nyelv sztenderdizációjával foglalkozók tevékenységére ez utóbbi a jellemző. Fontos megemlíteni, hogy bár akadnak köztük nyelvészek, nagyobb részük az orvosi szakma képviselője, vagyis olyanok, akik nyelvi kérdésekben laikusoknak tekinthetők.

A vizsgálat elméleti keretét a nyelvi ideológiák adják (vö. pl. Lippi-Green 1994; Milroy 2001; Lanstyák 2010, 2015): azok a nyelvvel kapcsolatos meggyőződések, amelyeket a nyelvművelők magyarázó vagy legitimáló cézzal használnak nyelvvel kapcsolatos döntéseik indoklásában (Lanstyák 2015). A kutatás célja annak vizsgálata, hogy az orvosi nyelvművelés milyen ideológiákon alapszik, mutatkozik-e lényegi különbség az „általános”, a magyar nyelv egészére irányuló sztenderdizációs tevékenység mögött megbújó ideológiákhoz képest.

Az ideológiák feltárását a tartalomelemzés módszerével végeztem: a Magyar Orvosi Nyelv folyóiratban 2001-től 2015-ig megjelenő írásokat elemeztem. Az előadás az elemzett munkában előforduló legfontosabb ideológiákat mutatja be, rendszerezi, számos példával illusztrálva. A kutatás hosszú távon hozzájárulhat ahhoz, hogy az orvosi szaknyelvben zajló nyelvművelő tevékenység idővel átadja a helyét a nyelvtudományi szempontból is megalapozott nyelvi tervezésnek (Sándor 1998).

Magyari Sára
PKE

Nyelvi világgép és igehasználat a magyar és román nyelvben

A nyelvi világgép kutatásában alapvetően két szófajt állítunk vizsgálódásaink középpontjába: a főnevet és a melléknevet. A főnév grammatikai és szemantikai jegyeiből adódóan alkalmas a kognitív metaforák feltárására: nemzet – épület (Kövecses 2017), munka – kincs (Banczerowski 2009; Magyari 2015), anya – orvos (Veszelszki 2017). A melléknév leíró, jellemző aspektusa az, ami a metaforát létrehozza, bár itt a metonimikusságnak is fontos szerepe van. A színnevek kutatásában találkozunk még ilyen metaforákkal: zöld – növényzet; tavasz; természet vagy sárga – nap; öregség; fűszer (Sobczak 2014).

Kutatásom arra kérdez rá, hogy lehet-e és, ha igen, akkor milyen módon, kutatni az igék vizsgálatán keresztül a nyelvi világgépet. Előadásomban az *áll*, *csal*, *csinál*, *csíp*, *jut* igék elemzésére vállalkozom kognitív nyelvészeti megközelítésben. Külön feladat a kontrasztív módon való megközelítése a magyar és a román igehasználatnak.

Minya Károly
NYE

Közérthetőség és szakszerűség a jogi szaknyelvben

Két nyelvváltozatot kell egymáshoz közelíteni: a jogi szaknyelvet és a köznyelvet, ugyanis más szaknyelvekhez képest valóban jogos a laikusok nagyobb elvárása a jogi nyelv közérthetősége iránt. Teljesen nyilvánvaló, hogy a jogi szövegeknek tárgyilagosoknak, egyértelműeknek, hiteleseknek és pontosoknak kell lenniük, tehát alapvető követelmény a szakszerűség és közérthetőség. A közérthető megfogalmazás soha nem mehet a szakszerűség rovására, azonban szükség van arra, hogy a bíróság munkatársai (ügyészek, ügyvédek, bírók)

törekedjenek az arany középutra, megtalálják az egyensúlyt a köznyelv és a jogi nyelv között. A speciális jogi szakszókincset négy kategóriába lehet sorolni. Ezeknek a bemutatása után az előadás különböző ítéletekből származó konkrét példamondatok segítségével mutatja be, hogyan lehet érthetővé és egyszerűvé tenni a hosszú és bonyolult szerkesztésű megfogalmazásokat. Szól a névelőhiányról, a hibás szóhasználatról, a terpeszkedő kifejezésekről, valamint a többszörös birtokos szerkezetekről. A cél, hogy az átlagpolgár minél jobban értse a jogi szövegeket, és minél nagyobb anyanyelvi biztonságban érezze magát a különböző határozatok, ítéletek és egyéb jogi műfajba tartozó szövegek elolvasásakor, meghallgatásakor.

Nagy Sándor István
ELTE BTK

A magyar-román műfordítás sokszínűsége.

Az irodalmi művek fordításának aspektusai a színek, a szintartományok és árnyalatok tükrében.

A magyar alapszín-elnevezések román megfelelőit mutatom be. Az irodalmi művekben gyakran használják a színek és azok különböző árnyalatát események, kontextusok és érzések (nemcsak egyetértések, hanem ellentétek) bemutatására. Például az emberi testrészek színeinek megnevezésére, valamint az állatokkal, öltözettel, divattal kapcsolatos színekre. Néhány példával mutatom be, hogy tükröződik ez a jelenség a magyar-román és a román-magyar műfordításokban.

Némety Alexandra

Selye János Egyetem, Magyar Nyelv és Irodalom Doktori Iskola

Magyar-szlovák nyelvi kontaktushatás

Jelen tanulmány a szlovákiai magyar nyelvben előforduló kontaktusjelenségeket, illetve a szlovák nyelvnek a Szlovákiában élő magyarság nyelvhasználatára tett hatását vizsgálja. Célja nem csak a szlovákiai magyarság szlovakizmusokhoz való viszonyulásának felmérése, de azok előfordulási helyének és gyakoriságának, jellegének és mértékének vizsgálata is.

A nyelvi kontaktushatás kérdése abszolút nem új keletű, hiszen amióta nyelvek léteznek, minden nyelv érintkezik bizonyos mértékben egy másik nyelvvel, mivel a nyelvhasználók nem elszigetelten, hanem egymás szomszédságában élnek, s így a kölcsönhatás végbemegy. A nyelvi kontaktusjelenség valamely nyelv hatásának megnyilvánulása egy másik nyelvben a nyelvi érintkezés következtében. Ez a hatás, ill. jelenség a két nyelvet beszélők nyelvhasználatának különböző szintjein nyilvánulhat meg. (Lőrincz, 2014)

A tanulmány bevezető része a kontaktusjelenségekkel, pontosabban a szlovakizmusok mint közvetlen kölcsönszók definiálásával, a szlovákiai magyar nyelvhasználatra tett hatásaival foglalkozik, míg a dolgozat második fele a szlovakizmusok előfordulásának vizsgálatára alkotott kérdőíves felmérés kiértékelésével foglalkozik.

A kutatási téma aktuális, hiszen napjainkban elég nagy mértékben járja át szlovákiai magyar nyelvünket a szlovák nyelv, a beszélők nyelvhasználatuk során gyakran kölcsönöznek szlovák szavakat gondolatuk kifejezésére.

Onder Csaba
EKE

**Nyugati nyelv – keleti eredet.
*Kölcsey és a magyar nyelv természete***

Kölcsey Ferenc nyelvtudományi (filológiai) tevékenységének átfogó vizsgálata, eme tevékenységének az 1800-as évek első harmadában a magyar nyelv eredetéről, megújításáról és természetéről folytatott tudományos diskurzusokban való elhelyezése a magyar irodalomtörténet-írás adósságainak egyike. Az alábbiakban – egy nagyobb kutatás részeként – ebből az adósságból kívánunk törleszteni. Arra keressük a választ, hogy a magyar nyelv tanulmányozása során Kölcsey milyen álláspontot foglalt el a magyar nyelv természetével kapcsolatban. Ennek vizsgálata során arra a megállapításra jut, hogy a magyar nyelv természete szerint *nyugati* nyelv. Ez a *filológiai* szempontú kijelentés súlyos konfliktust jelez a magyar *őstörténet* egykorú felfogásával szemben. Kölcsey valóban vitatná a magyar nyelv és nemzet keleti *eredetét*? Valóban elválasztja egymástól a nyelvi és a nemzeti *identitást*? Kölcsey a nemesi nemzet tagjaként *leszármazását* egyértelműen a keleti paradigmához kapcsolja. A magyar nyelv természetét vizsgáló tudós filológusként viszont reflektálttá teszi a nyelvi és nemzeti karakter összefüggését, az organikus nyelv szemlélet részeként számolva mindezek *képzőkenységével* és változásával.

Szabó Ágnes
ELTE BTK, Nyelvtudományi Doktori Iskola

Általános iskolás gyermekek szókincsének és nyelvi tudatosságának vizsgálata és fejlesztési lehetőségei

A TÁMOP 3.1.1 „XXI. századi közoktatás (fejlesztés, koordináció) II. szakasz” kiemelt projekt keretében a logopédiában alkalmazható vizsgálatok nagymintás bemérése történt meg.

Kutatásunk célja az, hogy feltárjuk, milyen összefüggések vannak a receptív és expresszív szókincs, valamint az alapozó készségek között első osztályos és második osztályos általános iskolás gyermekeknél (Storch – Whitehurst 2002), valamint annak feltárása, hogy egy év fejlesztés milyen hatással van az eredményekre.

Kutatásunkban 30 nagycsoportos óvodás gyermek, és 30 első osztályos tanuló vett részt. A gyermekekkel a LAPP Aktív szókincs-vizsgálatot, egy szabad szóasszociációs vizsgálatot (Cser 1939), valamint az Iskolába lépő gyermekek nyelvi tudatosságának vizsgálatát végeztük el 2016 és 2017 márciusában.

A kutatás eredményei szerint az SNI, valamint a BTMN gyermekeknél a szókincs és az alapozó készségek között erősebb az összefüggés, valamint általában gyengébb eredményt értek el. Az egy éves fejlesztés eredményeként szignifikáns javulást tapasztaltunk.

A kutatás eredményei hozzájárulnak a logopédiában használatos tesztek tapasztalataihoz, valamint figyelemfelhívásul szolgálnak az olvasástanulás kezdetén álló gyermekek teljesítményére, a fejlesztés fontosságára.

Szerdi Ilona

Selye János Egyetem, Magyar Nyelv és Irodalom Doktori Iskola

A neologizmusok tanításának korszerű megközelítése

A Z generáció diákjainak információszerzése és -feldolgozása, a társadalmi kapcsolataik kialakítása és ápolása nagyrészt az internet, a digitális technológiák köré összpontosul. A magyarórai aktivitásukat tanárként megfigyelve észlelhetjük a nyelvtanórák iránti kisebb motivációjukat.

A neologizmusok kialakulásának egyik legtermékenyebb közege a diáknyelv. Ezért is tartom fontosnak, hogy a diákok felismerjék, ők maguk is részt vesznek a nyelvi jelenségek, folyamatok alakításában. Ennek tudatosításában nagy szerepet kell vállalnia az iskolának, a pedagógusnak, a tankönyvi anyagnak. Egy korábbi tanulmányomban (2017, m. a.) javaslatot tettem a neologizmusok újabb szempontú oktatására. Időközben megtörtént ezeknek a – főként – feladatjavaslatoknak a gyakorlati megvalósítása is: egy hagyományos és egy, az internetes nyelvhasználatra, netologizmusokra fókuszáló tanóra keretében. Előadásomban ennek eredményét mutatom be nagyrészt a diákok által kitöltött kérdőívek kiértékelésének segítségével. Feltételezem, hogy a diákok figyelmének felkeltése az internetes nyelvhasználat és a szókészlet mozgásának kapcsolata iránt, fokozottabb motivációt vált ki bennük az anyanyelvi ismeretek megszerzéséhez.

Szilágyi - Varga Zsuzsa
PKE

Kisbábonyi helynévszociológia és kognitív térképezés

A 20. század második felében a helynévtani kutatások egy része szociológiai irányultságú lett. Kutatók egy kisebb csoportja ugyanis a társadalom és helynévhasználat összefüggései iránt kezdett érdeklődni, ezen belül pedig olyan témák kerültek górcső alá, mint a névpolitika, a névtervezés, a névdivat, a névattitúd, a névhasználat és életkor, a névhasználat és nem, a névhasználat és foglalkozás, a névhasználat és felekezet, valamint a névhasználat és a kognitív térképezés közötti összefüggések.

Előadásomban – egy konkrét példán keresztül – főként ez utóbbi kérdés tárgyalására térek ki. A témával kapcsolatos kutatásaimat a romániai Kisbábonyban végeztem. Egy hagyományos élőnyelvi helynévgyűjtés után, több, mint száz interjú elkészítése közben, elsősorban arra a kérdésre kerestem a választ, hogy a bábonyiak – etnikai-felekezeti és társadalmi hovatartozásuktól függően – milyen falurészeket, tereket, útvonalakat, határokat, viszonyítási- és csomópontokat tartanak számon akkor, amikor az otthonukról, Kisbábonyról beszélnek. Jelölik-e ezeket a denotátumokat tulajdonnevekkel? S ha igen, akkor egy-egy ismert helynév használatával a különböző társadalmi rétegek tagjai ugyanazokra az objektumokra utalnak-e?

Tódor Erika Mária
EMTE Sapientia

Faliújság és iskolai nyelvi tájkép

Előadásomban a romániai kisebbségi tannyelvű iskolák nyelvi tájképének elemzéséből indulok ki és arra próbálok válaszokat keresni, hogy milyen szerepet töltenek be a pedagógusok megítélése szerint a falakra kitett üzenetek. Mit tartanak fontosnak kitenni a falra? Milyen céllal üzennek a közvetlen környezetnek? Üzennek-e a kiállított tájképelemek vagy sem? A szakirodalom szerint általában a nyelvi tájképelemeknek (Shohamy, 2006; Roswita, 2015) kommunikatív, szimbolikus és közvetítő funkciói vannak, viszont az iskolai nyelvi tájkép sajátos szerepet tölt be, tehát sajátos közlési szándékot szolgál. Egy 2014–2016-os empirikus kutatás adatainak elemzésére alapozva, egyrészt a tanárok által megfogalmazott funkciókat kívánom feltérképezni, másrészt pedig azt, hogy milyen pedagógiai, módszertani paradigmák olvashatóak ki a falakon kifüggesztett tanítást és tanulást támogató üzenetekből.

Tódor Erika Mária
EMTE Sapientia

Két- és többnyelvűség nyelvészeti terminológiája. A módszertani előkészítés tanulságai

Előadásomban egy nyelvészeti terminológiai útmutató elkészítésének módszertani hátterét szeretném bemutatni, egy kutatócsoport munkájának megközelítéséből. Jelen munkát éppen az előző évek kutatói tapasztalata indokolta, nevezetesen az a tény, hogy az aktuális szakirodalmat követve, főképp az angol nyelven megfogalmazott nyelvi jelenségek, viselkedés és kommunikációs formákra vonatkozó fogalomtár, elég sok fejtörést okozott, ha az említett jelenségek helyi – esetünkben magyar és román – adaptációjára törekedtünk. Fontosnak tartottuk ugyanakkor a szakmai diskurzus és a „hétköznapi”, erre vonatkozó diskurzusok összehangolását, ezért egy olyan háromnyelvű magyar-román-angol alkalmazott nyelvészeti terminológiai útmutató (szótár) elkészítésére vállalkoztunk, mely a két-, többnyelvű viselkedés jelentősebb nyelvi korpuszát foglalja össze. Jelen előadásban a kutatás módszertani kérdéseit fogom bemutatni, azt hogy milyen nehézségeket és milyen megoldásokat fogalmazott meg a kutatócsoport a munka alapozó, elméleti szakaszában.

H. Tomesz Tímea
EKE

Tudósítások új formában, új kommunikációs környezetben

Az újmédia használata mára társadalmilag és kulturálisan beágyazott gyakorlat lett. Aki mobiltelefonját, adathordozóit használja, az egyszerre felhasználója internetes és televíziós tartalmaknak, interaktív cselekvésben vesz részt, vagyis nem csupán befogadója, alakítója is a médiaszövegeknek, független kapcsolatot alakít ki a tudás forrásaihoz (Aczél 2012: 136).

A tudósítás a hétköznapi elbeszélések médiabeli megfelelője, társadalmi cselekvések elbeszélése. Funkciója hagyományosan az információközlés, a hiteles tájékoztatás. Előadásomban arra keresem a választ, hogy az új kommunikációs terek, illetve az új médiatechnológia hogyan változtatta meg a tudósítás mint műfaj és szövegtípus jellemzőit.

Vakula Tímea
ELTE BTK, Nyelvtudományi Doktori Iskola
Krepsz Valéria
ELTE BTK, Nyelvtudományi Doktori Iskola, MTA NYTI

Egyéni sajátosságok vizsgálata a spontán beszéd temporális szerkezetében

A beszélők egyéni fizikai, illetve pszichés sajátosságai meghatározók a beszédprodukciónak a működésében. A kutatás célja az egyéni különbségek vizsgálata a spontán beszéd temporális mintázataiban 5–9 éves gyermekek megnyilatkozásaiban. A kutatás fő kérdései, hogy (i) mely időzítési sajátosságokban érvényesülnek legnagyobb mértékben az egyéni különbségek, (ii) hogyan változik az egyéni sajátosságok aránya az életkor előrehaladtával. A vizsgálathoz öt és kilenc év közötti gyermek spontán megnyilatkozásait elemeztük szakasz, szó, valamint morféma szinten a GABI adatbázisból. Elemeztük a megnyilatkozásokban megjelenő jellel kitöltött és néma szünetek gyakorisága és időtartama alapján, vizsgáltuk a gyermekek artikulációs és beszédtempó értékeit, valamint a beszédszakaszokban megjelenő szavak számát. Vizsgáltuk a beszélőn belüli, valamint a beszélők közötti különbségeket is. A kutatás eredményei szerint az egyéni különbségek a vizsgált életkori csoporttól függetlenül igen jelentősek, amely a vizsgált nyelvi szintek mindegyikén kimutatható. Az individuális különbségeket ismerete segíti az oktatást, nyelvi terápiák hatékonyságát stb.

A kutatást az NKFIH-K- 120234 számú pályázat támogatja.

Vesszős Balázs
ELTE BTK, Nyelvtudományi Doktori Iskola

Az egyetértés pragmatikájának vizsgálata interkulturális kontextusban

Korunkban a legtöbb nemzetközi cég közös nyelvként kizárólag az angol nyelvet használja mint a közös érintkezés eszközt. A partnerek kölcsönös szakmai felkészültségük és együttműködésük ellenére gyakran szembetalálkoznak olyan kulturális és nyelvi akadályokkal, amelyek kommunikációs félreértésekhez vezethetnek, s ezt elsősorban az interakcióban résztvevő felek interkulturális pragmatikai kompetenciájának hiánya okozza (Kecskes 2014).

Jelen tanulmány a kevésbé kutatott beszédaktusok közül az egyetértés és egyet nem értés használatát vizsgálja interkulturális környezetben, valamint összeveti azok előfordulását és használatát Trompenaars (1995) kulturális dimenzióival. A kutatásban résztvevő magyar és izraeli alanyok az angolt idegen nyelvként beszélő alkalmazottak egy nemzetközi vállalatnál.

A kutatás kiindulópontjával a Blum-Kulka, House és Kasper (1989) által kifejlesztett interkulturális beszédaktus kutatási projekt szolgál, amely segítségével interjúk során rögzített megnyilvánulásokat elemzünk. Az eredmények összevetése a Trompenaars-i modell helyi kutatási adataival következtetést tesz lehetővé a vállalati kommunikációban előforduló félreértésekre, s lehetőséget nyújt a jövőbeli interakciók minőségének (rapport management) javítására.